

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุป

ผลการศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนพื้นที่ชุ่มน้ำทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ประกอบด้วยประเด็นการศึกษาด้านต่างๆ ซึ่งสรุปได้ ดังนี้

1. ผลการศึกษาพัฒนาการของชุมชนและวิถีชีวิตชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ในช่วงประมาณ 400 ปีมาแล้ว สภาพพื้นที่ตำบลทะเลน้อยและตำบลพนางตุง มีสภาพเป็นที่ลุ่ม มีพืชพรรณอุดมสมบูรณ์โดยเฉพาะต้นตะเคียนขึ้นอยู่หนาแน่น แต่ต่อมาเกิดไฟไหม้ป่าเป็นบริเวณกว้างขวาง ยังมีตอไม้ตะเคียนขนาดใหญ่เหลืออยู่เป็นจำนวนมาก นานปีเข้าถูกโคลนตมทับถม ซุกลึกลงไปจากผิวน้ำประมาณ 2 เมตร ก็จะพบตอไม้เหล่านี้เหลืออยู่ในทะเลน้อยอีกเป็นจำนวนมาก

สภาพโดยทั่วไปของชุมชนในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2500 มีสภาพนิเวศน์ที่อุดมสมบูรณ์สูงมาก วิถีชีวิตของชุมชนตั้งถิ่นฐานบริเวณริมฝั่งทะเลน้อย การใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการยังชีพเป็นหลัก อาชีพหลักของชุมชนคือ ทำประมงพื้นบ้าน

ในช่วงหลังปี พ.ศ. 2500 สภาพทรัพยากรธรรมชาติเริ่มถูกทำลายมากขึ้น ชุมชนขยายตัวหนาแน่นบริเวณริมฝั่งทะเลน้อย คนในชุมชนได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทรัพยากรธรรมชาติ วัตถุประสงค์ในการใช้ทรัพยากรเพื่อการดำรงชีพได้เปลี่ยนไปเป็นเพื่อการยังชีพควบคู่กับการค้า ลักษณะของอาชีพของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไปจากการใช้ประโยชน์ด้านทรัพยากรธรรมชาติโดยตรง ได้เปลี่ยนเป็นการนำความงดงามของธรรมชาติมาใช้ประโยชน์ก่อให้เกิดอาชีพบริการ เช่น จากอาชีพประมงพื้นบ้านเป็นหลัก ได้ปรับเปลี่ยนเครื่องมือประมงจากเรือออกทะเลหาปลาแถบทะเลน้อย กลายเป็นเรือรับส่งผู้โดยสารท่องเที่ยวชมนกน้ำ จากอาชีพประมงพื้นบ้านมาเป็นอาชีพบริการขับเรือนำเที่ยว เป็นต้น

2. ผลการศึกษารูปแบบ แบบแผน/โครงการ และกิจกรรมในการจัดการทรัพยากรของชุมชน กลุ่มชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ มีดังนี้

2.1 กลุ่มเกษตรกรรวมทางเลือกทำข้าง (ชมรมสื่อแห่งปัญญาพัฒนาเกษตรยั่งยืน) เป็นกลุ่มชุมชนที่เริ่มต้นการรวมตัวของคนในชุมชนที่ได้สังเกตเห็นถึงผลกระทบต่อวิถีชีวิตต่อการดำรงชีพ อันเกิดจากสาเหตุจากการเสื่อมโทรมของทรัพยากร ทั้งในด้านความเสื่อมโทรมของพื้นที่ทำกิน และด้านผลกระทบการดำเนินการผลิตทางการเกษตรที่มีลักษณะของกิจกรรมเร่งสร้างความเสื่อมโทรมให้กับพื้นที่ทำกิน การเปลี่ยนรูปแบบการผลิตของชุมชนจากเดิมที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการบริโภคในครัวเรือนไปเป็นเพื่อการค้า

สภาพการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตการเกษตรของชุมชนในปัจจุบัน ได้ส่งผลกระทบต่อสภาพสิ่งแวดล้อมในชุมชนหลายๆ ด้าน สภาพปัญหาดังกล่าวทำให้เกิดการรวมกลุ่มของคนในชุมชน โดยได้มีกลุ่มแกนนำที่สนใจที่ต้องการให้คนในชุมชนบ้านท่าช้าง ตำบลพนาสูง ได้เกิดความตระหนัก เกิดความเข้าใจในความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ ให้ความสำคัญต่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ ผลกระทบจากการเกษตรแบบสมัยใหม่ นำเทคโนโลยีเครื่องจักรกลการเกษตรสมัยใหม่ การใช้ปุ๋ยวิทยาศาสตร์ในนาข้าวอย่างเข้มข้น โดยหวังผลเพื่อการเพิ่มผลผลิตข้าวให้สูงขึ้น วิธีการผลิตเข้าสู่ระบบการผลิตเพื่อการค้า จนเวลาผ่านไปการเปลี่ยนแปลงในสภาพพื้นที่ดินที่ทำการเกษตรได้รับผลกระทบ สภาพดินเริ่มเสื่อมโทรม เกษตรกรในบ้านท่าช้าง เริ่มมีการพูดคุยถึงปัญหาของตน และเริ่มขยายเป็นวงกว้างขึ้นถึงสภาพปัญหาของที่ดินทำกิน และสภาพน้ำที่มีสิ่งตกค้างจากสารเคมี เป็นผลให้เกิดการปรับเปลี่ยนวิธีคิดในการกำหนดระบบการผลิตโดยต้องการให้เกษตรกรอยู่ได้ และในขณะเดียวกันก็ไม่ได้ทำลายทรัพยากรธรรมชาติให้ธรรมชาติอยู่ได้ด้วย

ผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินกิจกรรมกลุ่มๆ ทำให้สมาชิกในกลุ่มๆ ได้ตระหนักถึงการสงวนรักษาอนุรักษ์ทรัพยากรดินและน้ำ เพื่อการใช้ประโยชน์ด้านการเกษตรได้อย่างยั่งยืน ผลจากการดำเนินกิจกรรมนาข้าวอินทรีย์ ปัจจุบันมีผลการดำเนินงานที่ยอมรับได้รับการรับรองคุณภาพผลผลิตจากการทำนาข้าวอินทรีย์ จำนวน 20 ไร่ จากกรมส่งเสริมเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ด้วยการใช้เกณฑ์พิจารณาจากการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ และการรักษาสภาพสิ่งแวดล้อม

กิจกรรมปลูกผักพื้นบ้าน สามารถสร้างแหล่งผลิตผักพื้นบ้าน เป็นแหล่งรวบรวม ผักพื้นบ้านจากสมาชิกไปจำหน่ายยังตลาดที่รับซื้อเป็นประจำและใหญ่ที่สุดในขณะนี้ ส่งจำหน่าย ให้กับฝ่ายผลิตอาหารของโรงพยาบาลหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ตลาดสดอำเภอหาดใหญ่ และ ตลาดสดจังหวัดพัทลุง ผักพื้นบ้านที่นิยมปลูก และเป็นที่ต้องการของตลาด ได้แก่ พริกขี้หนู เตงกวา มะเขือ ถั่วพู นอกจากนี้แล้วเกษตรกร ยังได้เก็บผักพื้นบ้านที่ขึ้นได้เองตามธรรมชาติที่มี อยู่ในชุมชนไปจำหน่าย และได้ราคาดี ได้แก่ ผักตำลึง ผักโคม เป็นต้น

กิจกรรมการอนุรักษ์การทำนากระจูดในนาข้าว ส่งเสริมให้มีการปลูกกระจูด เพิ่มเติมจากกระจูดที่ขึ้นเองตามธรรมชาติ ซึ่งปัจจุบันมีใช้ไม่เพียงพอกับความต้องการของชุมชน ต้นกระจูดที่สมาชิกได้รับส่วนใหญ่นำมาใช้ในการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ใช้สำหรับครัวเรือน และส่วนที่เหลือจะนำไป เช่น เลี้ยงกระจูด กระเป่ากระจูด และกระสอบกระจูด เป็นต้น โดยมี วัตถุประสงค์เพื่อการใช้ในครัวเรือน และนำส่วนที่เหลือจำหน่ายให้กับคนในชุมชน และนักท่องเที่ยว

กิจกรรมการผลิตปุ๋ยอินทรีย์เพื่อนำไปใช้ในแปลงนาข้าว และการปลูกผักพื้นบ้าน ช่วยลดปัญหาดินเสื่อมคุณภาพจากการใช้ปุ๋ยเคมีอย่างเข้มข้น สมาชิกมีต้นทุนการผลิตสูงมาก เนื่องจากปุ๋ยเคมีมีราคาแพง การมีกิจกรรมการผลิตปุ๋ยอินทรีย์เพื่อนำใช้ในนาข้าว โดยการร่วมมือกับ สมาชิก ช่วยกันลงแรง ลงหุ้นกัน และแบ่งกันไปใช้นาข้าวทำให้เกิดผลดีต้นข้าวสวยงาม แม้ว่าจะ ไม่เท่ากับการใส่ปุ๋ยเคมี แต่ต้นทุนน้อยกว่ากันมาก และที่สำคัญ ไม่เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ทั้งดินและน้ำไม่เสียหาย ดินไม่ตาย น้ำไม่เสีย และที่สำคัญคือ การทำกิจกรรมร่วมกันของคนใน ชุมชน ทำให้หลายคนได้มาพูดคุย แลกเปลี่ยน ร่วมแรง ร่วมใจกัน สร้างความสัมพันธ์ เกิดความ สามัคคีในกลุ่มได้เป็นอย่างดี

2.2 กลุ่มผู้เลี้ยงควายตำบลพนาสูง

ในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2500 อาชีพการเลี้ยงสัตว์ของชุมชนชาวทะเลน้อย และชุมชน ชาวพนาสูงคือ การเลี้ยงควายหรือกระบือ พื้นที่ใช้เลี้ยงควายบริเวณป่าพรุด้านทิศเหนือและทิศใต้ ของชุมชน วัตถุประสงค์ของการเลี้ยงในช่วงนี้เพื่อใช้งานใช้ลากสิ่งของหรือที่ชาวบ้านแถบนี้ เรียกว่า “ลากहनวน” ใช้ไถพรวนพื้นที่นาข้าว และใช้งานอื่นๆ เช่นเป็นพาหนะในการขนส่ง อุปกรณ์การเกษตร และเหตุผลอีกประการหนึ่งที่มีการเลี้ยงควายกันทั่วไปเป็นเพราะวัฒนธรรม

การบริโภคของคนในชุมชนที่นิยมกินเนื้อควาย ไม่ว่าจะการประกอบอาหารเลี้ยงแขกในงานมงคลหรืองานอื่นๆ มักนิยมกินเนื้อควายเป็นหลัก

แต่ในช่วงปี พ.ศ. 2516 – 2530 การเลี้ยงควายมีปริมาณลดลงอย่างมากเมื่อเทียบกับช่วงก่อนนี้ สาเหตุส่วนหนึ่งเนื่องจากพื้นที่แถบนี้มีการชวานาเปลี่ยนแปลงการใช้เครื่องมือเพื่อทำการเกษตร เปลี่ยนเครื่องจักรแทนแรงงานควาย ในช่วงดังกล่าวนี้จะมีชวานาขายควายให้กับพ่อค้าเพื่อส่งเข้าโรงเชือด จนพื้นที่ “ทุ่งแหลมดิน” ที่มีฝูงควายจำนวนมากกลับลดลง สาเหตุที่สำคัญอีกประการคือ การเลี้ยงควายแบบปล่อยปละยุงนา มักจะไปสร้างความเสียหายให้กับกิจกรรมการเกษตรในบริเวณใกล้เคียง โดยเฉพาะพื้นที่นาข้าว

ในช่วงปี พ.ศ. 2548 สภาพพื้นที่ทุ่งข้าวในแถบตำบลพนางตุง ได้รับผลกระทบจากน้ำเค็มรุกเข้ามาในพื้นที่นาข้าว สร้างความเสียหายให้กับชวานา ทำให้ต้นข้าวได้รับความเสียหายเป็นจำนวนมาก ความเสียหายเกิดขึ้นซ้ำๆ หลายปี ทำให้ชาวบ้านละทิ้งอาชีพทำนา และเป็นเหตุที่ทำให้เกิดการเลี้ยงควายแบบปล่อยยุง

การเลี้ยงใช้วิธีการเลี้ยงแบบปล่อยยุงในบริเวณทุ่งหญ้า คือ การปล่อยให้ควายหากินเองในทุ่งหญ้าซึ่งเป็นที่ลุ่ม เนื่องจากพื้นที่ที่ควายหากินจะมีน้ำท่วมขังติดต่อกันปีละหลายเดือนในฤดูฝน ควายจึงต้องปรับตัวในการหากิน โดยความจะต้องลุยน้ำออกไปหากิน บางครั้งไกลถึง 4 – 5 กิโลเมตร รวมระยะทางไปกลับรวม 10 กิโลเมตร และจะต้องดำน้ำลงไปกินหญ้าหรือกระจุกหญ้าใต้น้ำ

ปัญหาและอุปสรรคของการเลี้ยงควาย ในช่วงปลายปี 2548 ถึงต้นปี 2549 มีน้ำท่วมมากและนาน ทำให้พื้นที่ทุ่งคลองนางเรียม และคลองยวนประสบปัญหาน้ำท่วมเป็นเวลาติดต่อกันนานหลายเดือน ทำให้ควายขาดอาหารและล้มตายไปจำนวนมาก แม้ว่าชาวบ้านที่เลี้ยงควายจะได้รับความช่วยเหลือจากทางการและมีการจัดหาควายมาชดเชยบ้างแล้ว แต่จำนวนประชากรควายในปัจจุบันก็นับว่าน้อยลงกว่าเดิมไปมาก ในปี 2550 ได้มีการสำรวจเก็บข้อมูลควายในพื้นที่ทะเลน้อย โดยเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย พบว่าจำนวนควายในพื้นที่ลดลงเหลือเพียง 3,104 ตัว

ปัญหาหลักที่สำคัญ ได้แก่ การที่พื้นที่หากินของควายกำลังลดลง ทั้งจากปัญหาน้ำท่วมขังที่นานขึ้นในบางปี ที่ทำให้หญ้าตายและอาหารของควายลดลง และปัญหาที่ผู้เลี้ยงควายได้ดำเนินการเพื่อแก้ไขที่ผู้เลี้ยงควายประสบเป็นประจำทุกปี คือ ในฤดูฝนจะมีน้ำท่วมหนัก ทำให้

ควายไม่มีที่อาศัยทำให้เกิดปัญหาถูกควายล้มตายเป็นจำนวนมาก ในขณะที่กฎหมายมีข้อห้ามมิให้สร้างสิ่งปลูกสร้างในเขตห้ามล่าสัตว์ป่าฯ แต่ควายต้องมีจำเป็นต้องมีเรือนพัก หรือคอกไว้นอนในเวลากลางคืน ทั้งนี้ชาวบ้านได้สร้างคอกพักควายในพื้นที่มาเป็นเวลานานแล้ว ก่อนที่จะมีการประกาศให้พื้นที่นี้เป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่าฯ ในปี พ.ศ. 2518 เสียอีก แต่ชาวบ้านไม่สามารถสร้างคอกควายขึ้นมาใหม่ได้

แต่ปัญหาใหญ่ที่มากกว่านั้นก็คือ พื้นที่หากินของควายลดลงอย่างรวดเร็ว ด้วยสาเหตุ การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อทำการเกษตร การเปิดพื้นที่เพื่อปลูกปาล์มน้ำมันที่มีการขยายพื้นที่อย่างรวดเร็ว ลักษณะสวนปาล์มน้ำมันที่เป็นปัญหากับควายเหล่านี้ มีทั้งที่มีเอกสารสิทธิ์ในที่ดินอย่างถูกต้อง และทั้งที่เจ้าของสวนที่บุกรุกที่ดินสาธารณะในเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย หรือที่ได้เอกสารสิทธิ์มาอย่างไม่ถูกต้อง ความขัดแย้งระหว่างผู้เลี้ยงควายกับเจ้าของสวนปาล์มน้ำมันเมื่อควายเข้าไปเหยียบย่ำต้นกล้าปาล์มน้ำมัน จนเกิดการจ่ายค่าเสียหายให้กับเจ้าของสวนปาล์มน้ำมันเป็นเงินจำนวนไม่น้อย

ปัญหาควายเข้าไปเหยียบย่ำต้นกล้าในสวนปาล์มน้ำมัน ทำให้เจ้าของควายไม่สามารถปล่อยควายให้หากินตามลำพังเหมือนที่เคยปฏิบัติมาแต่ก่อนได้ และต้องใช้แรงงานในครอบครัวทำหน้าที่เฝ้าติดตามดูแลควายอย่างใกล้ชิด เนื่องจากระยะหลังพื้นที่บริเวณที่ใช้เป็นที่เลี้ยงควายได้กลายเป็นพื้นที่จับจอง แฝวถางพื้นที่ ปรับพื้นที่ทุ่งหญ้าโดยชุดร่องยกขอบคันดินเพื่อใช้ปลูกปาล์มน้ำมัน ทำให้สภาพพื้นที่เดิมที่ใช้เพื่อการเลี้ยงควายได้กลายเป็นพื้นที่เพื่อใช้ประโยชน์เพื่อการเกษตร ไม่สามารถต้อนรับควายมาเลี้ยงได้ สร้างความเดือดร้อนให้กับเจ้าของควายอย่างหนัก

แนวคิดในการพัฒนาควายทะเลน้อย เพื่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มีการให้ความสนใจจากนักท่องเที่ยวอย่างมาก การนำเอาสิ่งที่มีลักษณะเฉพาะในชุมชนมานำเสนอให้เกิดความประทับใจแก่นักท่องเที่ยวให้มากที่สุด แนวคิดดังกล่าวนี้ได้เกิดขึ้นกับพื้นที่เลี้ยงควายในเขตเลี้ยงควายอยู่โดยรอบเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย นำควายมาใช้ในกิจกรรมการท่องเที่ยวให้ได้สัมผัสควายได้อย่างใกล้ชิด และหากสามารถอนุรักษ์ควายเพื่อการท่องเที่ยวได้จะกลายเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญมีลักษณะพิเศษ และน่าเป็นแบบอย่างที่ดีในการนำมาประยุกต์เพื่ออนุรักษ์ควายในแถบพื้นที่ทะเลน้อย

2.3 กลุ่มเรื่อนำเที่ยวทะเลน้อย

สภาพความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติของพื้นที่ทะเลน้อยในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2500 ในช่วงฤดูแล้งมีการตื่นเงิน แล้งจนราษฎรสามารถทำนาปรังได้ ทรัพยากรสัตว์น้ำมีความอุดมสมบูรณ์มาก ความอุดมสมบูรณ์ของสัตว์น้ำส่งผลให้คนในชุมชน ยึดอาชีพชาวประมงเป็นอาชีพหลักมาเป็นเวลานาน

แต่ต่อมาในช่วงปี พ.ศ. 2516 -2530 อาชีพหลักการทำประมงประสบปัญหาเมื่อทรัพยากรสัตว์น้ำลดจำนวนลงมาก อันเนื่องมาจากหลายสาเหตุ ไม่ว่าจะเป็นการใช้เครื่องมือประมงที่ทันสมัย จำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้นทำให้การจับสัตว์น้ำจึงมีมากขึ้น พื้นที่จับสัตว์น้ำที่ได้จักแบ่งไว้เพื่อทำการประมงเริ่มเกิดความไม่สมดุลกับจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนสภาพไปจากเดิมไม่เหมาะสมต่อการเจริญเติบโตของสัตว์น้ำ อีกทั้งการนำเครื่องมือประมงที่ทันสมัยประเภทอวนสำเร็จรูปเข้ามาทำการประมง การใช้เรือประกอบเครื่องยนต์ที่เรียกว่า “เรือหางยาว” เมื่อนำเรือหางยาวมาใช้ประกอบรวมกับในการทำการประมงทำให้สามารถจับสัตว์น้ำเพิ่มสูงกว่าเดิมซึ่งใช้เรือแจวประมาณสองเท่าตัว และปัจจัยที่สำคัญคือการเปลี่ยนแปลงวัตถุประสงค์ที่ไม่ได้ทำประมงเพื่อการยังชีพ แต่เป็นการทำประมงเพื่อให้เกิดผลประโยชน์ในแง่รายได้สูงสุด ทำให้มีความต้องการรายได้เพิ่มสูงขึ้น กระตุ้นให้เกิดความต้องการของสัตว์น้ำในปริมาณมากขึ้น

วิถีชีวิตของชุมชนได้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากทั้งด้านระบบการผลิตและการตลาดเกิดขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2500 – 2510 เมื่อมีการปรับปรุงเส้นทางสายหลักถนนสายควนขนุน – ทะเลน้อย เป็นถนนลูกรังมาตรฐาน เริ่มมีรถยนต์เข้าสู่ชุมชนเพื่อซื้อผลผลิต ได้แก่ ปลาสด ปลาไร่ ปลาแห้ง ผลิตภัณฑ์กระจุต เช่น เลื้อ พัด เป็นต้น และในปี พ.ศ. 2517 ทางหลวงจังหวัดพัทลุงได้ปรับปรุงถนนลาดยางสาย 4048 จากอำเภอควนขนุนไปยังทะเลน้อย ทำให้การสัญจรไปมาความสะดวก รวดเร็ว เริ่มมีผู้คนต่างถิ่นเข้ามาท่องเที่ยวในเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย บางส่วนเดินทางมาเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ บางส่วนมาเพื่อการศึกษาเรียนรู้ชีวิตของนกน้ำ ส่งผลให้เกิดอาชีพใหม่อีกหลากหลายอาชีพ ได้แก่ อาชีพค้าขาย โดยมีแม่ค้าแผงลอยบริเวณริมถนน ซึ่งนำเอาสินค้าประเภทของที่ระลึกต่าง ๆ มานั่งขายไม่ว่าจะเป็น ผลิตภัณฑ์กระจุต ปลาตุกร้า ปลาช่อนร้า ปลาแดดเดียว ปลาส้ม กุ้งส้ม และของที่ระลึกอื่น ๆ อีกมากมาย และอาชีพใหม่ที่เกิดขึ้นพร้อมกับการเข้ามาของผู้คนต่างถิ่นที่หั่งไหลเข้ามาท่องเที่ยวทะเลน้อย คือ อาชีพรับจ้างนำนักท่องเที่ยวล่องเรือหางยาวชมทัศนียภาพโดยรอบของทะเลน้อย

สภาพการเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรธรรมชาติ อันส่งผลต่อความสมดุลของระบบนิเวศน์ของทะเลน้อย ความอุดมสมบูรณ์ลดลงอย่างรวดเร็ว ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน โดยเฉพาะผู้ที่ประกอบอาชีพประมงพื้นบ้าน ที่ได้ปรับเปลี่ยนอาชีพจนมาเป็นผู้ให้บริการเรือนำเที่ยว

การได้ปรับเปลี่ยนอาชีพของชาวบ้านตำบลทะเลน้อย ตำบลพนางดุง เป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศน์ถูกทำลาย เสียความสมดุล เป็นเหตุนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงอาชีพของคนในชุมชน โดยเฉพาะกลุ่มคนที่มีอาชีพประมงพื้นบ้าน ได้รับผลกระทบจากการลดลงของจำนวนสัตว์น้ำในทะเลน้อยเป็นอย่างยิ่ง ส่งผลกระทบต่อรายได้ ในขณะที่ต้นทุนในการออกทำการประมงมีเพิ่มขึ้น หมายความว่า การออกเรือแต่ละครั้งจะต้องมีต้นทุนค่าใช้จ่าย คำนึงหากออกไปทำการประมงแล้ว ไม่ได้จำนวนสัตว์น้ำมาเพียงพอ ก็ไม่สามารถนำมาเป็นรายได้เพียงพอกับค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ดังนั้นความจำเป็นที่ต้องลดการออกทำการประมงอีกวิธีการหนึ่งคือ การนำเรือที่ใช้เป็นพาหนะในการประมง มาใช้เพื่อเป็นพาหนะทางน้ำเพื่อบริการให้กับนักท่องเที่ยวได้นั่งล่องเรือ ดูนกน้ำ ชมทะเลบัว เป็นการสร้างรายได้เสริม โดยวิธีการนำเรือประมงมาเข้าคิวกับกลุ่มเรือนำเที่ยวทะเลน้อย และสุดท้ายชาวบ้านบางรายจากที่ได้มีวัตถุประสงค์เพื่อการมีรายได้เสริมกลับกลายเป็นอาชีพหลัก และยังมีชาวบ้านส่วนหนึ่งที่ต้องการเข้ามาเป็นสมาชิก เข้าแจ้งชื่อเพื่อจัดระบบคิวเรือนำเที่ยว เพื่อต้องการเพียงจะสร้างสังคมร่วมกับสมาชิกในกลุ่ม เป็นการสร้างความสุขทางจิตใจมากกว่าที่จะมุ่งแสวงหารายได้

2.4 กลุ่มประมงพื้นบ้านทะเลน้อย ทะเลน้อยในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2500 ทรัพยากรสัตว์น้ำมีความอุดมสมบูรณ์มาก หมอไทย ปลาหมอช้างเหยียบ ปลากระสง ปลาชะโด ปลาแขยง ปลาชะโอน ปลาตลาด ฯลฯ ความอุดมสมบูรณ์ของสัตว์น้ำส่งผลให้คนในชุมชนได้ยึดอาชีพการทำประมงเป็นอาชีพหลักมาเป็นเวลานาน

ในช่วงปี พ.ศ. 2500 – 2515 ชุมชนชาวประมงทะเลน้อย ซึ่งมีอาชีพหลักคือการทำประมงเริ่มประสบปัญหา เมื่อจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้นการจับสัตว์น้ำจึงมีมากขึ้นพื้นที่ที่จัดแบ่งไว้เพื่อทำการประมงได้โดยเสรี ได้ถูกจำกัดด้วยเขตสงวนที่รักษาพืชพันธุ์สัตว์น้ำที่ประกาศเมื่อปี พ.ศ. 2481

ต่อมาในช่วงปี พ.ศ. 2516 – 2530 ทรัพยากรสัตว์น้ำลดจำนวนลงมาก อันเนื่องมาจากหลายสาเหตุ ไม่ว่าจะเป็นการใช้เครื่องมือประมงที่ทันสมัย การใช้ประโยชน์สัตว์

น้ำเป็นจำนวนมาก สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไปจากเดิมไม่เหมาะสมต่อการเจริญเติบโตของสัตว์น้ำ กาวการณ์ตื้นเขินของทะเลน้อย ดังนั้น เมื่อทรัพยากรสัตว์น้ำลดลงจำนวนมาก ชาวประมงในชุมชนทะเลน้อยได้พยายามค้นหานทุกหนทางเพื่อการอยู่รอด มีการคิดค้นวิธีการทำการประมงที่ผิดกฎหมายประมงมาใช้ในการจับสัตว์น้ำ วิธีการที่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลายในทะเลน้อย คือ การใช้สารเบื่อเมา และการใช้กระแสไฟฟ้าช็อต ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำลายพันธุ์สัตว์น้ำทำให้ปริมาณสัตว์น้ำในทะเลน้อยลดลงอย่างรวดเร็ว

ปัจจุบันอาชีพการทำประมงของชาวประมงชุมชนทะเลน้อย มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก เนื่องจากจำนวนสัตว์น้ำในทะเลน้อยมีจำนวนลดลงอย่างเห็นได้ชัด ประกอบกับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและระบบนิเวศน์ของทะเลน้อยได้เสื่อมโทรมลง สาเหตุที่สำคัญที่ทำให้ทรัพยากรสัตว์น้ำลดลงอย่างรวดเร็ว นอกเหนือจากที่ได้กล่าวถึงข้างต้น คือ การเปลี่ยนแปลงวัตถุประสงค์ในการใช้ประโยชน์ที่ดิน การปรับสภาพพื้นที่สาธารณะประโยชน์ต่างๆ โดยการปรับถมพื้นที่ดิน ส่งผลกระทบต่อแหล่งอาหาร แหล่งหลบซ่อนของตัวอ่อนสัตว์น้ำ เหล่านี้ล้วนเป็นสาเหตุทำให้ปริมาณสัตว์น้ำมีจำนวนลดลง

ความพยายามที่จะร่วมกันฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ทะเลน้อยให้กลับคืนมาสู่ความอุดมสมบูรณ์ เป็นแผนงานที่ขับเคลื่อนโดยภาคส่วนราชการ และภาคประชาชน โดยเฉพาะกลุ่มประมงพื้นบ้านทะเลน้อย ในช่วงปี พ.ศ. 2526 – 2527 ที่ต้องการให้มีการเพิ่มปริมาณสัตว์น้ำในทะเลน้อย จึงมีกิจกรรมต่างๆ เข้ามาให้การสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง เช่น การปล่อยปลาในทะเลน้อย การประชุมวิชาการเพื่อต้องการสร้างความตระหนักให้กับผู้คนในชุมชนในการให้ความร่วมมือกับการอนุรักษ์ทรัพยากรในเขตพื้นที่อนุรักษ์ แต่กลับพบว่ากิจกรรมดังกล่าวไม่ได้ผลที่น่าพึงพอใจ เนื่องจากชาวบ้านจำนวนมากที่ยังไม่ค่อยเห็นความสำคัญ และยังขาดการให้ความร่วมมือ

ปัจจุบันความพยายามเพิ่มปริมาณสัตว์น้ำในทะเลน้อยเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง พันธุ์ปลาจำนวน 5 แสนตัว เพื่อปล่อยลงในทะเลน้อย และสิ่งที่ชาวบ้านพบคือ ปัญหาการรอดของพันธุ์ปลา เนื่องจากลูกปลามีขนาดเล็ก เมื่อปล่อยแล้วกลับกลายเป็นอาหารของนกกาน้ำ สิ่งที่เป็นข้อเสนอแนะของกลุ่มประมงพื้นบ้านทะเลน้อยคือ การอนุบาลพันธุ์ปลาให้มีขนาดที่เหมาะสมและแข็งแรง เมื่อได้ขนาดที่ต้องการแล้ว จึงให้ชุมชนเป็นผู้ดำเนินการปล่อยลงทะเล วิธีการดังกล่าวจะทำให้เกิดประโยชน์อย่างเต็มที่ ดังนั้นจึงเสนอ “โครงการปล่อยปลาลงทะเลน้อย” โดยการ

นำลูกปลามาอนุบาลในบ่อเพาะพันธุ์ของกลุ่ม เพื่ออนุบาลให้มีขนาดเหมาะสม การบำรุงรักษาใช้ ภูมิปัญญาชาวบ้านในการดูแลรักษา เช่น การทำไรแดง โดยนำเอาวัตถุดิบในท้องถิ่น เช่น มูลวัว ช้าง ขี้วัว

2.5 กลุ่มอาสาสมัครอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติทะเลน้อย การริเริ่มจากสมาชิก อาสาสมัครพิทักษ์ป่าทะเลน้อย ที่ได้มีกิจกรรมในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่แถบ ตำบลทะเลน้อย ตำบลพนาสูง แต่มาในระยะหลังพบว่ากิจกรรมด้านการอนุรักษ์ยังไม่สามารถ ครอบคลุมไปยังส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะต้องให้ความสำคัญเช่นเดียวกันกับทรัพยากรป่าไม้ ต่อมาในปี พ.ศ. 2540 ได้เปลี่ยนชื่อเป็น กลุ่มอาสาสมัครอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติทะเลน้อย ได้ปรับเปลี่ยนวัตถุประสงค์ในการดำเนินกิจกรรมอนุรักษ์ฯ ที่จากเดิมนั้นให้ความสำคัญไปที่งาน ป่าป้องกัน มีการติดตาม เฝ้าระวัง และจับกุม ดำเนินคดี โดยนำเอาการทำงานร่วมกับชุมชนในเชิง จิตวิทยามวลชน สร้างกระบวนการจิตวิทยาเพื่อปรับเปลี่ยนวิถีคิด วิถีปฏิบัติของคนในพื้นที่ บุกรุก ทำลายทรัพยากรธรรมชาติมาเป็นแนวร่วมในการอนุรักษ์ เช่น การขอคืนอาวุธปืนที่ใช้ในการยิง สัตว์ป่า นกน้ำ กิ่งไม้ให้แก่ราชการ

การดำเนินการของกลุ่มอาสาสมัครอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติทะเลน้อย ดำเนินการ โดยการประชุมสมาชิกในหมู่บ้าน โดยมีผู้นำหมู่บ้าน เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สารวัตรกำนัน ผู้อาวุโสในหมู่บ้าน ทำหน้าที่เลือกกรรมการกลุ่มอาสาสมัครอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติทะเลน้อย การคัดเลือกกรรมการจะคัดเลือกกรรมการหมู่บ้านละ 15 คน เพื่อเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมตามวัตถุประสงค์ของกลุ่ม กรรมการเหล่านี้จะเป็นผู้ที่เสียสละอุทิศตน ให้กับชุมชน โดยไม่มีค่าตอบแทนใดๆทั้งสิ้น อย่างไรก็ตาม กระบวนการที่จะทำให้เกิดการลด ช่องว่างระหว่างหน่วยงาน หรือลดข้อขัดแย้งระหว่างคนในชุมชน กับหน่วยงานของรัฐ จำเป็นต้อง หาแนวทางร่วมให้เกิดความร่วมมือ เพื่อประโยชน์ในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม ดังนั้น จึงต้อง จัดให้อาสาสมัครทำหน้าที่กระจายข่าวสารให้กับชาวบ้าน พร้อมกับสร้างความไว้วางใจด้วยการ เชื่อมเยินถึงบ้าน

ในการดำเนินกิจกรรมนั้น กลุ่มอาสาสมัครอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติทะเลน้อย ได้พบอุปสรรคปัญหา หลายประการ เช่น การต่อต้านจากคนในชุมชน การได้รับข้อมูลที่ไม่ตรงกับความเป็นจริง หรือการบิดเบือนข้อเท็จจริงจากบุคคลที่ไม่ประสงค์ดี ดังนั้น จึงต้องจัดประชุม ชี้แจง แลกเปลี่ยนความคิดเห็น รับฟังข้อเสนอแนะ ปัญหา อย่างตรงไปตรงมา ดังอย่างเช่น

การประชุมเพื่อแก้ปัญหาการบุกรุกที่ดินป่าเขาเขียว การจัดกิจกรรมเพื่อคุ้มครองสัตว์ป่าและการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

ผลจากการดำเนินกิจกรรมกลุ่มอาสาสมัครอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติทะเลน้อย ทำให้การบุกรุกตัดไม้ทำลายป่าลดลง การล่าสัตว์ป่า การลอบยิงนกน้ำลดลง ปัญหาความขัดแย้งระหว่างเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยกับคนในชุมชนได้รับการแก้ไข ทำให้ลดความขัดแย้งได้เป็นอย่างดี ชาวบ้านเริ่มเข้าใจถึงบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานราชการมากขึ้น

3. ส่งเสริม สนับสนุน สร้างจิตสำนึก และพัฒนาให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ สร้างโอกาสให้ชุมชนได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งภายในชุมชน และระหว่างชุมชนอื่น ๆ มีกิจกรรมหลักที่ได้ดำเนินการกับกลุ่มชุมชน ดังนี้

3.1 การเสริมสร้างการทำงานแบบมีส่วนร่วมระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในพื้นที่ กับกลุ่มชุมชน เพื่อให้การเสริมสร้างให้กลุ่มชุมชนได้มีกิจกรรมที่ก่อให้เกิดประโยชน์ในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานในท้องถิ่นที่มีบทบาทหน้าที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ได้มีกิจกรรมส่งเสริมการปลูกสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สร้างกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วมของกลุ่มชุมชน โดยการสร้างพื้นที่สีเขียวในชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และเป็นการอนุรักษ์ดินและน้ำ สร้างความชุ่มชื้นในพื้นที่ และสิ่งที่สำคัญคือ การสร้างความร่วมแรง ร่วมใจให้กับคนในชุมชน ได้มีการร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมร่วมกัน รวมถึงการสร้างโอกาสให้หน่วยงานต่างๆ ได้เข้ามาพัฒนา ส่งเสริม กิจกรรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ร่วมกับคนในชุมชน เพื่อประโยชน์เกิดกับท้องถิ่นต่อไป โดยการจัดทำโครงการปลูกป่าเฉลิมพระเกียรติ ในพื้นที่สาธารณะประโยชน์จำนวน 4 ไร่ เป็นที่ดินที่มีความเหมาะสมอย่างมาก กล่าวคือ มีคลองส่งน้ำแบบขนานไปตามเขตที่ดิน ดินมีสภาพดี มีพันธุ์ไม้พื้นบ้านที่เจริญเติบโตในพื้นที่อยู่แล้วส่วนหนึ่ง เช่น ต้นจืดเหล็ก ต้นกำขำ ต้นมะพร้าว เป็นต้น

กิจกรรมการปลูกสร้างสวนป่าเฉลิมพระเกียรติบ้านโคกเมา เป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดการทำงานอย่างมีส่วนร่วมระหว่างหน่วยงานในพื้นที่ ได้แก่ เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย เทศบาลตำบลทะเลน้อย เทศบาลตำบลพนาสูง โรงเรียนวัดทะเลน้อยลอยประชากร และชุมชนบ้านโคกเมา การดำเนินการภายใต้วัตถุประสงค์หลักคือ ต้องการที่สร้างพื้นที่สีเขียวให้เกิดขึ้นในชุมชน พื้นฟูพื้นที่เสื่อมโทรม สำหรับเป็นที่แปลงรวบรวมพรรณไม้ที่เป็นไม้ในถิ่นธรรมชาติ

ดั้งเดิมในท้องถิ่นต่างๆ ไว้ในแหล่งเดียวกัน พันธุ์ไม้หลักที่ปลูก เช่น ต้นพะยอม ต้นยางนา ต้นราชพฤกษ์ ต้นกระถินเทพา ต้นตะเคียนทอง เป็นต้น

3.2 การสนับสนุน ส่งเสริมให้เกิดประสิทธิภาพในการบริหารจัดการกลุ่ม เพื่อเป็นการเพิ่มพูนประสบการณ์ ส่งเสริมความรู้ สร้างความเข้าใจให้กับสมาชิกในกลุ่ม ได้มีแนวความคิด แนวทางในการบริหารจัดการกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจากการวิเคราะห์โอกาส แนวทางที่สนับสนุน ส่งเสริมให้เกิดการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชน จึงได้กิจกรรมที่เกิดประโยชน์กับกลุ่มชุมชน ดังนี้

3.3.1 การส่งเสริม สนับสนุนความรู้

การเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจให้กับกลุ่มชุมชน เป็นสิ่งสำคัญที่สามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาประสิทธิภาพของกลุ่มต่อไป ดังเช่น กลุ่มเรือนำเที่ยวทะเลน้อยที่ยึดอาชีพขับเรือนำเที่ยวเพื่อนำนักท่องเที่ยวไปชมธรรมชาติอันสวยงาม ล่องเรือแล่นก้นน้ำ อาชีพที่ถือว่าเป็นอาชีพรอง แต่ปัจจุบันได้กลายเป็นอาชีพสำคัญสร้างรายได้ เลี้ยงชีพให้คนในชุมชนเป็นอย่างดี แต่ในการประกอบอาชีพพบว่า ยังขาดประสิทธิภาพในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว ขาดการให้บริการอยู่ในระดับความพึงพอใจ สร้างมาตรฐานที่ดี สร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยว โดยเฉพาะข้อจำกัดในการสื่อสารภาษากับนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ

การกำหนดจัดโครงการอบรมภาษาอังกฤษเพื่อเสริมศักยภาพมัคคุเทศก์พื้นบ้าน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้ภาษาอังกฤษเบื้องต้นให้กับนายท้ายเรือ เพื่อจะได้ใช้ในการพูดคุย ทักทาย แนะนำให้กับนักท่องเที่ยวต่างชาติได้อย่างถูกต้อง ได้รับความสนใจจากสมาชิกกลุ่มเรือนำเที่ยวเข้าร่วมฝึกทักษะ แม้ว่าจะมีสมาชิกส่วนหนึ่งที่ไม่สามารถเข้ารับการอบรมได้ เนื่องจากจะต้องทำหน้าที่เป็นนายท้ายเรือนำนักท่องเที่ยวไปชมมนกน้ำและทะเลบัว นอกเหนือมีกลุ่มสมาชิกกลุ่มเรือนำเที่ยวทะเลน้อยที่เข้ารับการอบรม ยังมีผู้ที่สนใจที่เป็นผู้ประกอบการท่องเที่ยวประเภทบริการที่พัก จำหน่ายสินค้าพื้นเมือง ได้ขอร่วมฝึกอบรม เสริมทักษะการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการท่องเที่ยว อีกจำนวนหนึ่งด้วย ซึ่งทำให้เกิดประโยชน์แก่คนในชุมชนที่มีกิจการต้อนรับนักท่องเที่ยว และมีความจำเป็นต้องใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร

3.3.2 การศึกษา รูปแบบ กิจกรรม แนวความคิดในการบริหารจัดการขององค์กรที่ประสบความสำเร็จ เพื่อสนับสนุน เสริมสร้างให้การแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากองค์กรที่เป็นแม่แบบที่ดีด้านการจัดการท่องเที่ยว และนำความรู้จากการศึกษาดูงานนำมาพัฒนา ให้มี

ประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลที่เป็นประโยชน์ต่อกลุ่ม จึงได้วิเคราะห์ถึงสิ่งที่ชุมชนได้เสนอ สิ่งที่ต้องการรับการพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมของกลุ่ม และสามารถนำมาใช้เพื่อประโยชน์ในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มตนเอง ดังนี้

1.) การเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนด้านการจัดการท่องเที่ยว ปัจจุบันทะเลน้อยได้กลายเป็นพื้นที่รองรับนักท่องเที่ยวทั้งที่เป็นชาวไทย และชาวต่างชาติ ดังนั้นจะพบว่าคนในชุมชนได้ปรับเปลี่ยนอาชีพจากประมงพื้นบ้าน มาเป็นอาชีพขับเรือนำเที่ยว บริการนักท่องเที่ยวเดินทางล่องทะเลน้อย ชมทะเลบัว ชมนกน้ำ ความสวยงามของธรรมชาติทะเลน้อย และกลุ่มชุมชนที่มีความสัมพันธ์โดยตรงกับหน้าที่ดังกล่าว คือ กลุ่มเรือนำเที่ยวทะเลน้อย ที่ได้เห็นความสำคัญของการพัฒนาสมาชิกในกลุ่ม ด้วยการศึกษาดูงานชุมชนต้นแบบด้านการจัดการท่องเที่ยว ดังนั้นจึงได้ดำเนินการคัดเลือกพื้นที่มีลักษณะกิจกรรมที่มีความคล้ายคลึงกับกิจกรรมที่กลุ่มดำเนินการอยู่ คือ องค์การบริหารส่วนตำบลเขาอกบ ตำบลเขาอกบ อำเภอห้วยยอด จังหวัดตรัง ที่มีกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวชมความงดงามของธรรมชาติในลักษณะถ้ำบนดินในถ้ำเขาอกบ

การร่วมแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของชุมชนกับองค์กรอื่น ที่ได้ทำหน้าที่บริการนักท่องเที่ยวในลักษณะที่ใกล้เคียงกัน ทำให้เกิดความรู้สึกลึกถึงความแตกต่างในการรับรู้ต่อความรู้สึกที่สมาชิกในกลุ่มเรือนำเที่ยวที่ได้เป็นผู้รับบริการจากผู้อื่น ที่มีลักษณะอาชีพใกล้เคียงกัน ซึ่งผลจากการศึกษาดูงานในครั้งนี้ทำให้มุมมองทัศนคติของสมาชิกโดยส่วนใหญ่มีความเห็นถึงความพร้อมในการจัดการท่องเที่ยวที่ผ่านกระบวนการจัดการนับตั้งแต่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและคนในชุมชนที่ทำหน้าที่เป็นนายท้ายเรือ ได้รับการฝึกฝนในทักษะการให้บริการ การให้ความปลอดภัยกับผู้รับบริการ รวมถึงการมีความรู้ ความเข้าใจในเส้นทางชมธรรมชาติตลอดเส้นทางสามารถบรรยายความมหัศจรรย์ของถ้ำได้เป็นอย่างดี สร้างความประทับใจกับผู้รับบริการเป็นอย่างยิ่ง

2.) การเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนด้านการบริหารจัดการกลุ่ม และการผลิตปุ๋ยชีวภาพอัดเม็ดของกลุ่มชมรมสี่แห่งปัญญาพัฒนาเกษตรยั่งยืน การดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม ยังมีความจำเป็นที่จะต้องได้รับการพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้น ซึ่งจากการสนทนากลุ่มสมาชิกกลุ่มชมรมสี่แห่งปัญญาพัฒนาเกษตรยั่งยืน ได้แสดงถึงความแนวทางการเสริมสร้างศักยภาพสมาชิกกลุ่มด้วย การจัดหาเครื่องจักรเพื่อนำมาใช้ในการผลิตปุ๋ยอินทรีย์

โดยเฉพาะเครื่องผสมปุ๋ย เครื่องอัดเม็ดปุ๋ย และควรจัดให้มีการศึกษา ดูงานจากชุมชนอื่น ที่ประสบความสำเร็จ เพื่อเป็นการสร้างเสริมให้สมาชิกได้เกิดความรู้ และประสบการณ์ ดังนั้น จึงเห็นว่าการคัดเลือกพื้นที่เรียนรู้คือ ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นแหล่งศึกษาด้านแบบการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ ที่มีรูปแบบการดำเนินงานที่ประสบความสำเร็จ เพื่อให้สมาชิกกลุ่มๆ ได้รับการเรียนรู้ เสริมสร้างทักษะ ประสบการณ์

3.3.3 การสนับสนุน กิจกรรมกลุ่มชุมชน ด้านส่งเสริมภูมิปัญญาในด้านการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ของกลุ่มประมงพื้นบ้านทะเลน้อย จากการสังเกตถึงผลสำเร็จของความพยายามเพิ่มปริมาณสัตว์น้ำในทะเลน้อยเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ที่มีกิจกรรมปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำลงสู่ทะเลน้อยจากแผนงานที่หน่วยงานราชการต่างๆ ได้เข้ามาสนับสนุนเป็นประจำทุกปี พบว่าเป็นปัญหาอุปสรรค คือ อัตราการอยู่รอดของพันธุ์สัตว์น้ำ เนื่องจากเมื่อปล่อยพันธุ์ปลาที่มีขนาดเล็ก เมื่อปล่อยแล้วกลับกลายเป็นอาหารของนกคาน้ำ สิ่งที่เป็นข้อเสนอแนะของกลุ่มประมงพื้นบ้านทะเลน้อยคือ การอนุบาลพันธุ์ปลาให้มีขนาดที่เหมาะสม และแข็งแรง เมื่อได้ขนาดที่ต้องการแล้ว จึงให้ชุมชนเป็นผู้ดำเนินการปล่อยลงทะเล วิธีการดังกล่าวจะทำให้เกิดประโยชน์อย่างเต็มที่ จึงเห็นว่าการนำพันธุ์ปลาอนุบาลในบ่อเพาะพันธุ์ของกลุ่ม เพื่ออนุบาลให้มีขนาดเหมาะสม ใช้การดูแลบำรุงรักษา อาศัยภูมิปัญญาชาวบ้านในการดูแลรักษา เช่น การทำไรแดง โดยนำเอาวัตถุดิบในท้องถิ่น เช่น มูลวัว ชั่งข้าว

อภิปรายผล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้มีความมุ่งหมายเพื่อให้เห็นถึงพัฒนาการของชุมชนและวิถีชีวิตชุมชนที่มีความสัมพันธ์กับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ การเปลี่ยนแปลงสภาพต่าง ๆ ของชุมชน ที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทรัพยากรธรรมชาติ การริเริ่มเคลื่อนไหวของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การมีส่วนร่วมของชุมชน รูปแบบ แบบแผน โครงการ และกิจกรรมในการบริหารจัดการทรัพยากรของชุมชน รวมถึงการส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาให้ชุมชนเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันทั้งภายในชุมชน ด้วยการจัดประชุม สัมมนา แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ผลจากการวิจัยจะเห็นว่าทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์ที่ช่วยให้การดำรงชีวิตเป็นไปอย่างสมดุล ในอดีตทุนทางธรรมชาติมีความอุดมสมบูรณ์สูงมาก ชุมชนตั้งถิ่นฐานบริเวณริมฝั่งทะเลน้อย อยู่ในสภาพสังคมเกษตรกรรมที่ใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการยังชีพเป็นหลัก การดำรงชีพ

เป็นไปอย่างสมดุล ชาวบ้านมีความพอเพียงในตนเอง (self – sufficient) สามารถผลิตปัจจัยในการดำรงชีพได้ด้วยตนเอง แต่ภายหลังเมื่อความมุ่งหมายในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติได้เปลี่ยนไป เป็นการยังชีพเป็นเพื่อการค้า การใช้ทรัพยากรธรรมชาติเป็นแบบเร่งทำลาย ขาดความรับผิดชอบต่อทรัพยากรธรรมชาติ มีการแสวงหาใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างสูงสุด และส่งผลให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศน์ ความอุดมสมบูรณ์และความหลากหลายของสิ่งมีชีวิตลดลงอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ และอาชีพของคนในชุมชนเปลี่ยนไป

กิจกรรมการผลิตของคนในชุมชนได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ผลกระทบจากปัญหาการลดลงของทรัพยากรธรรมชาติ จึงเห็นได้ว่าคนในชุมชนมีความพยายามที่คิดหาทางออกในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อคนในชุมชนสามารถพึ่งพิงในการดำรงชีพได้อีกต่อไป จึงเกิดการรวมกลุ่มขึ้นมาเพื่อดำเนินกิจกรรมต่างๆ ได้แก่ การสร้างแปลงนาข้าวอินทรีย์ แปลงผลิตผักพื้นบ้าน โรงผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชุมชน เป็นต้น มีการปรับเปลี่ยนอาชีพเดิมที่ทำการประมงพื้นบ้านไปสู่การรวมกลุ่มเพื่อทำหน้าที่ในการจัดการท่องเที่ยวให้บริการนักท่องเที่ยวในการล่องเรือ ชมมนกน้ำ ชมทะเลบัวในทะเลน้อย และในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติได้มีการรวมกลุ่มเพื่อทำหน้าที่อาสาสมัครอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติทะเลน้อย กลุ่มควายพื้นบ้านทะเลน้อย กลุ่มประมงพื้นบ้านทะเลน้อย

ภาพสะท้อนในบทบาทของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ยังมีความเห็นว่า ในส่วนของทุนของชุมชนยังคงอยู่มีอยู่ ชุมชนยังมีฐานทางวัฒนธรรม ความเอื้ออาทร ความสามัคคีเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน ให้ความเคารพต่อผู้อาวุโส ผู้รู้ในชุมชนยังคงมีบทบาทในการชี้แนะแนวทางที่ดี ประสานความสามัคคี สร้างความไว้วางใจในชุมชนก่อให้เกิดการรวมพลังความรู้ ความคิด สติปัญญา และความชำนาญที่มีอยู่ในการแก้ไขปัญหา รวมถึงมีกระบวนการในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันอีกด้วย ดังนั้นการมีกลุ่มชุมชนที่มีบทบาทในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ที่ได้มีการดำเนินกิจกรรม โครงการ รูปแบบของกลุ่ม จึงเชื่อได้ว่าสิ่งเหล่านี้เป็น พลังทางสังคม เป็นพลังในการขับเคลื่อนชุมชนให้สามารถพัฒนาไปสู่ความเข้มแข็งและยั่งยืนได้ต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษารูปแบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนพื้นที่ชุ่มน้ำทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ควรหาแนวทางในการสร้างร่วมมือตามแนวคิดของการจัดการร่วมกัน (Co – management) มีการจัดระบบประสานงานระหว่างหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง และระหว่างหน่วยงานรัฐกับองค์กรท้องถิ่นและชุมชน เพื่อให้เกิดความร่วมมือมากขึ้นและอย่างต่อเนื่อง

2. ควรมีการศึกษารูปแบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านบริเวณรอบลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

3. ศึกษาเพื่อหาแนวทางในการพัฒนาและส่งเสริมกิจกรรมของกลุ่มชุมชนที่มีรูปแบบการดำเนินกิจกรรมที่ก่อให้เกิดประโยชน์กับกลุ่มชุมชนและส่งเสริมให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

4. ศึกษาเพื่อหาแนวทางส่งเสริมอาชีพทางเลือกในชุมชน อันจะช่วยให้เกิดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ

5. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำผลการศึกษา เพื่อไปวิเคราะห์ นำไปปรับใช้เพื่อการวางแผนพัฒนา จัดสรรงบประมาณให้กับกลุ่มชุมชนในการดำเนินกิจกรรมให้มีความก้าวหน้า และเกิดประโยชน์ทั้งด้านทรัพยากรธรรมชาติและคนในชุมชน